

ПБК-ЗРВ
Парламентарна буџетска канцеларија
Zyra Parlamentare Buxhetore

WFD

ЛЕКСИКОН НА БУЏЕТСКИ ПОИМИ

е д у к а т и в е н м а т е р и ј а л

С к о п ј е , с е п т е м в р и 2 0 2 0 г о д и н а

Предговор

Почитувани Прајсници,

За вас, како Парламентарна буџетска канцеларија, под покровителство на Вестминстер фондацијата за демократија, подготвивме Лексикон на буџетските поими.

Лексиконот на буџетски поими содржи објаснувања на терминологијата којашто главно се однесува на буџетскиот систем на Република Северна Македонија. Намената на Лексиконот е да им служи како прирачник за пратениците, но и на другите заинтересирани читатели, со кого можат да се консултираат кога читаат релевантен документ и наидат на термин кој им е непознат или за којшто не се целосно сигурни што е опфатено со него. Лексиконот ги објаснува термините споменати во Законот за буџети и фискалната стратегија. Нашата цел е да дадеме кратки, јасни и точни толкувања за бројните економски и финансиски поими, изрази и термини и на што е можно поразбирлив начин да им ги објасниме на оние кои не се запознаени со економската терминологија.

Благодарност до Јулијана Крстевска-Петрушевска, Петар Минов, Ангела Костовска, Бесник Мустафа, истражувачите од Парламентарната буџетска канцеларија кои го изготвија лексиконот.

Се надеваме дека ќе добиеме предлози од корисниците на Лексиконот со чија помош дополнително ќе ја подобриме неговата содржина. Ви посакуваме успешна и продуктивна работа во Парламентот и се надеваме дека ќе го користите лексиконот во вашата работа.

Заради зајакнување на капацитетите на Парламентот за унапредување на парламентарниот надзор над трошењето на јавните средства, во февруари 2020 година со работа започна Парламентарната буџетска канцеларија.

Мисијата на ПБК е да се зајакне уставно утврдената законодавна и надзорна улога на Собранието на РСМ преку обезбедување навремени, непристрасни и објективни анализи, достапни на законодавната власт.

ПБК се води од принципите на стручност, објективност, кредибилност и транспарентност.

Акцизи

Посебен вид на данок кој се наплатува по единица мерка (апсолутно или процентуално) на потрошувачката на посебна група добра. Во Република Северна Македонија акцизни добра се:

- алкохолот и алкохолните пијалаци;
- тутунските добра;
- енергентите и електричната енергија.

Акцизните добра стануваат подлежащи на акциза во три случаи: со нивното производство на акцизното подрачје, или со нивниот увоз на акцизното подрачје и со нивното внесување на акцизното подрачје.

Приход од акцизи е значаен даночен приход во Република Северна Македонија (после ДДВ е на второ место по големина во вкупните даночни приходи на Буџетот).

Акција

Сопственичка хартија од вредност која претставува неделив и идеален дел од основната главнина на акционерското друштво или на командитното друштво со акции.

Апрецијација на валута

Зголемување на вредноста на валутата на една земја спрема други валути.

Буто домашен производ (БДП)

Вкупна пазарна вредност на сите произведени финални добра и услуги во една земја во одреден временски период (вообичаено една година). Според тоа, во БДП се вклучуваат само финалните добра, т.е. се исклучува вредноста на интермедијарните производи во производството. Изразот бруто се однесува на фактот дека амортизацијата на капиталните фондови е вклучена во пресметката на БДП. Значи, доколку се одземе амортизацијата на капиталните фондови би се добил нето домашен производ. Значи, БДП е вкупната парична вредност на производите и услугите кои се произведуваат од страна на некоја земја во определен временски период.

Стапката на раст на БДП ја покажува процентуалната промена на БДП во одреден временски период. Може да биде номинална или реална (од која е исклучено влијанието на инфлацијата). Реалната стапка на раст на БДП е главен показател за големината, перформансите и развиеноста на економијата на секоја држава.

Буџет на Република Северна Македонија

Акт со кој се планираат годишните приходи и другите приливи и одобрени средства и ги вклучува централниот буџет и буџетите на фондовите. Во овој систематски преглед се планираат сите годишни приходи и расходи што државата ќе ги реализира во една фискална година. Буџетот на РСМ го донесува Собранието најдоцна до 31 декември.

Централен буџет

Годишен план на приходи, други приливи и одобрени средства, а се однесува на буџетските корисници на централната власт и ги вклучува основниот буџет, буџетот на донации, буџетот на заеми и буџетот на самофинансирачки активности.

Буџет на општините

Годишен план на приходи, други приливи и одобрени средства, а ги вклучува основниот буџет, буџетот на донации, буџетот на донации, буџетот на заеми и буџетот на самофинансирачки активности. Советот на општината го донесува буџетот за наредната година најдоцна до 31 декември во тековната година.

Буџет на фонд

Годишен план на приходи, други приливи и одобрени средства за финансирање на активностите на фондот утврдени со закон.

Буџетска класификација

Хиерархиски приказ на шифрите наменети за класифицирање на функциите, организационите единици, активностите и економските трансакции на единствен и конзистентен начин;

Постојат 4 буџетски класификации: организациона класификација, економска класификација, функционална класификација и програмска класификација.

Буџетски корисници

Корисници од прва линија од областа на законодавната, извршната и судската власт, фондовите, корисниците на буџетите на општините и корисниците основани со закон на кои им е доверено вршење на јавни овластувања.

Буџетски дефицит

Негативна разлика меѓу планираните, односно наплатените приходи и одобрените средства, односно расходите, а истиот се финансира со обезбедени средства од други приливи.

Во Република Северна Македонија, Буџетот на Републиката, во текот на сите години од нејзиното осамостојување (од 1991 година), претежно се карактеризира со буџетски дефицит, со исклучоци во одредени години кога е забележан суфицит. Дефицитот на Буџетот на Републиката се финансира со земање заеми од земјата или од странство, односно преку издавање државни записи или обврзници.

Буџетски суфицит

Позитивна разлика меѓу планираните, односно наплатените приходи и одобрените средства, односно расходи.

Буџетски циркулар

Збир на документи и се состои од обрасци (табели) и насоки за подготовка на Предлог буџетските барања со неопходните упатства за едноставно и правилно пополнување на обрасците.

Буџетски календар

Временска рамка за извршување на законски активности во врска со подготовка и донесување на буџетот и финансиските планови.

Валута

Валутите опфаќаат банкноти и монети со фиксна номинална вредност, издадени од централната банка како официјално средство за плаќање во домашната економија. Валутите, исто така, ги опфаќаат и девизите, односно банкнотите и монетите коишто се издадени од нерезиденти, најчесто централни банки на странски држави.

Валутен ризик

Ризик од загуба поради промена на меѓувалутните курсеви.

Вонбуџетски фондови

Институции кои се финансираат од специфични даноци или придонеси, или од други приходи на Владата коишто не се базираат на даноци. Типични институции се Фондот за здравство и Фондот за пензиско и инвалидско осигурување.

Времено право на трошење

Во случај кога Буџетот на Република Северна Македонија за наредната година не е донесен до 31 декември во тековната година, Министерството за финансии одобрува користење на средства месечно најмногу до една третина од вкупните извршени расходи во првиот квартал од претходната фискална година, најдоцна до 31 март, имајќи ги предвид готовинските текови. Во текот на овој период не се преземаат обврски и не се извршуваат расходи за нови програми.

Главница

Основен износ на депозит/кредит на кој се пресметува камата.

Граѓански буџет

Поедноставен приказ на Буџетот, неговото полнење и трошење на распределените средства, за да се доближи буџетот до пошироката јавност.

Даноци

Давачки на даночниот обврзник кои мора да бидат платени без противуслуги, кои служат за општо државно добро и кои им се наметнати со закон на сите даночни обврзници. Даноците се делат на директни и индиректни даноци. Во последните години, преку даноците се собираат околу 26-27% од општествениот производ. (види: јавен приход)

Данок на добивка

Данок кој се плаќа на добивката што правното лице-резидент на РСМ ја остварува од вршење на дејност во земјата и странство, односно која правното лице нерезидент на РСМ ја остварува од вршење на дејност на територијата на РСМ. Стапката на данокот на добивка изнесува 10%.

Данок на додадена вредност (ДДВ)

Општ потрошувачки данок што се пресметува и плаќа во сите фази на производството и трговијата, како и во целокупниот услужен сектор. Најголем дел од вкупните даночни приходи на Буџетот на РСМ се прибираат по основ на ДДВ. Според општата даночна стапка ДДВ е 18%, а според повластената даночна стапка е 5%.

Даночна евазија

Избегнување на законската обврска за плаќање на давачките кон државата. Даночната евазија може да се најде во две форми: законска или незаконска евазија.

Законската евазија ги опфаќа постапките на даночниот обврзник со коишто се избегнува плаќање на данокот (делумно или целосно), но не се повредуваат законските норми.

Незаконската евазија ги опфаќа сите оние постапки насочени кон неплаќање на данокот со коишто се кршат законите. Таа се случува кога даночниот обврзник не ги прикажува или делумно ги прикажува битните елементи за оданочување.

Даночна стапка

Даночната стапка е процентот, делот што треба да се плати во вид на данок на утврдената даночна основа. Најчесто се практикуваат три вида даночни стапки:

- пропорционални
- прогресивни
- регресивни

Даночни приходи

Даночни приходи: данок на додадена вредност, персонален данок на доход, данок на добивка, акцизи, царини, комунални даноци.

Девалвација

Девалвацијата се спроведува така што со одлука на централната банка се намалува вредноста на домашната валута во однос на странските валути. Девалвацијата се разликува од депрецијацијата. (види: депрецијација)

Девизни резерви

Средства коишто ѝ се веднаш расположливи на монетарната власт и се контролирани од монетарната власт, а служат за финансирање на платниот биланс преку интервенција на девизниот пазар со цел да се влијае врз девизниот курс и/или за други цели.

Депозит

Паричен влог во банка или штедилница со одредена камата или надомест од кој било вид, на определен рок или без рок на достасување, зависно од условите договорени при вложувањето на паричните средства. Депозитите може да се делат на долгорочни, краткорочни и депозити по видување.

Депрецијација на валута

Намалување на вредноста на валутата на една земја во однос на една или повеќе странски валути.

Дефлација

Пад на општото ниво на цените во одреден временски период. Дефлацијата е со спротивно дејство од инфлацијата. (види: инфлација)

Децентрализација

Трансфер на надлежностите и одговорностите за јавните функции од централната власт на локалната самоуправа. Типовите децентрализација вклучуваат: политичка, административна, фискална и територијална.

Дневница

Дневница е дневен надоместок што му се доделува на вработен за да ги покрие дневните трошоци, типично при службени патувања или работа надвор од своето место на живеење. Дневницата најчесто служи за покривање трошоци за храна, освежување, локален превоз итн.

Државен долг

Збир на финансиски обврски создадени со задолжување на централната влада и општините во форма на заеми и хартии од вредност.

Државна гаранција

Државна гаранција е потенцијална обврска за плаќање преземена од Република Северна Македонија во име на носителот на јавен долг за чија сметка е издадена гаранција. Носител на јавен долг во овој случај може да бидат општините, јавните претпријатија и трговските друштва во доминантна сопственост на државата или општините.

Државни хартии од вредност (ДХВ)

Хартии од вредност коишто во име на Владата на Република Северна Македонија ги издава Министерството за финансии. Државните хартии од вредност се продаваат преку аукции. На аукциите директно можат да учествуваат само овластените директни учесници, односно сите банки во Република Северна Македонија. Првата аукција на ДХВ е реализирана во јануари 2004 година со емисија на 3 месечни државни записи. Задолжувањето со издавање на ДХВ се врши со државни записи (до 1 година) или државни обврзници (над една година).

Донации

Неповратни средства добиени од влади на други држави или меѓународни организации, како и од домашни или странски правни или физички лица коишто се користат за тековни или капитални расходи, согласно условите и намените договорени со донаторот.

Дотации

Трансфери од Буџетот на РСМ во буџетот на општината. Со дотации се обезбедуваат дополнителни приходи за финансирање на делегираните надлежности на општината. Постојат 5 вида: блок, наменски, капитални, дотации за делегирана надлежност и приходи од ДДВ.

Еврообврзница

Должничка хартија од вредност која се издава на меѓународните пазари на капитал во странска валута. Обично се емитираат во евра, долари, но може да бидат и во некоја друга конвертибилна валута. Првата еврообврзница Р.С. Македонија ја издаде во 2005 година.

Економска класификација

Структура на шифри за класифицирање на планирани и реализирани приходи и приливи, одобрени средства со Буџетот, права за трошење, преземени обврски и реализирани расходи и одливи. (види: буџетска класификација)

Единки корисници на Буџетот на РСМ

Корисници на Буџетот од втора линија, коишто се финансираат преку корисниците од прва линија. (види: буџетски корисници).

Завршна сметка

Планираните и остварените приходи и приливи по извори и видови и расходи и одливи по основни намени се искажуваат во Билансите на приходите и расходите на Завршната сметка на Буџетот на Република Северна Македонија (Билансите на приходите и расходите на Централниот буџет и Билансите на приходите и расходите на фондовите).

Министерот за финансии, најдоцна до 31 мај, до Владата на Република Северна Македонија ја доставува Завршната сметка на Буџетот на Република Северна Македонија на која претходно е извршена ревизија од Државниот завод за ревизија, како и Извештајот на овластениот државен ревизор. Кон Завршната сметка на Буџетот на Република Северна Македонија се приложуваат и завршните сметки на буџетите на општините. По утврдувањето на Завршната сметка од страна на Владата на Република Северна Македонија, истата се доставува за разгледување и донесување до Собранието на Република Северна Македонија најдоцна до 30 јуни.

Закон за Буџет

Закон кој го уредува буџетскиот систем. Со овој закон се уредуваат постапката за изготвување, донесување и извршување на Буџетот на Република Северна Македонија, како и буџетите на единиците на локалната самоуправа и на градот Скопје (општините) и известување за извршување на истите.

Задолжување

Постапка за создавање на финансиски обврски со склучување на договор за заем, издавање на државни хартии од вредност и обврски по активирани државни гаранции.

Нето-задолжување

Нето-задолжување е разлика меѓу задолжувањето и отплатите во одреден период. Нето-задолжувањето ја покажува промената (зголемувањето или намалувањето) на долгот на државата во одреден период.

Запис

Благајнички записи

Краткорочна хартија од вредност издадена од Народната банка на Р.С. Македонија, којашто се продава по дисконтирана вредност, а на денот на пристигнување издавачот ја исплаќа номиналната вредност. Аукциите на благајничките записи се основен инструмент на монетарната политика во нашата земја.

Државни записи

Државните записи се краткорочни безризични хартии од вредност, коишто во име на Владата на РСМ ги издава Министерството за финансии со цел прибирање на парични средства за краткорочна ликвидност. Портфолиото го сочинуваат државните записи од 1 месец, 3 месеци, 6 месеци и 12 месеци.

Јавен долг

Јавен долг е збир на државниот долг и долгот на јавните претпријатија основани од државата или од општините, општините во градот Скопје и градот Скопје, како и трговските друштва кои се во целосна или во доминантна сопственост на државата или на општините, општините во градот Скопје и градот Скопје за кои државата има издадено државна гаранција.

Јавни приходи

Приходи што се наплаќаат од граѓаните и стопанството заради обезбедување средства за финансирање на функциите на државата за задоволување на општите и заедничките потреби. Во РСМ, билансот на приходите го сочинуваат: приходи од државните и јавните претпријатија и институции, даноци, придонеси, царини, такси, јавни заеми, подароци и помош.

Јавни претпријатија

Јавните претпријатија се основаат заради вршење на дејности од јавен интерес. Јавни претпријатија во име на државата основа Владата на Република Северна Македонија, додека во име на општината основаат советите на општините.

Јавни расходи

Јавни расходи се издатоци на државата и други јавно-правни тела коишто настануваат за финансирање на функциите на државата, понудата на јавни добра, како и за остварување на други цели на економската, социјалната и другите политики на државата.

Јавна набавка

Постапка за јавна набавка е постапка што ја спроведуваат еден или повеќе договорни органи, чија цел или дејство е купување или стекнување стоки, услуги или работи.

Договор за јавна набавка е договор склучен во писмена форма меѓу еден или повеќе економски оператори и еден или повеќе договорни органи чиј предмет е снабдување стоки, обезбедување услуги или изведување градежни работи.

Јавна внатрешна финансиска контрола

Јавната внатрешна финансиска контрола го опфаќа системот на финансиско управување и контрола, внатрешна ревизија и нивната хармонизација, воспоставен согласно со меѓународните стандарди за внатрешна контрола и внатрешна ревизија.

Камата на кредит

Надомест што заемопримачот (должникот) му го плаќа на заемодавачот (кредиторот) за користење на позајмените парични средства (кредит).

Каматна стапка

Процентот од главницата (износот што се позајмува/вложува) којшто се плаќа како камата.

Номинална каматна стапка

Камата на трошокот на позајмувањето или цената што се плаќа за позајмувањето средства. Износот кој се позајмува се нарекува главница, а процентот од каматата кој се плаќа на главницата е каматна стапка.

Реална каматна стапка

Каматна стапка којашто се разликува од номиналната бидејќи ја зема предвид и очекуваната инфлација, со цел поточно да го одрази вистинскиот трошок на позајмувањето.

Капитални инвестиции на буџетски корисници

Капиталните расходи на буџетските корисници наменети за трајни добра како патишта, училишта, болници, водоводи, студентски домови, спортски објекти, апарати за здравството, опрема, хардвер, софтвер итн. Нивната реализација е важна бидејќи создаваат подобри услуги за граѓаните и придонесуваат за развој на економијата.

Капитални приходи во јавен сектор

Капиталните приходи се јавни приходи остварени по основ на продажба на капитални средства, земјиште и нематеријални вложувања и приходи од дивиденди.

Консолидиран буџет

Буџетот кој се добива откако ќе се направат трансакциите помеѓу централниот буџет и вонбуџетските средства.

Кредит

Должничко-доверителски однос во којшто банката на кредитокорисникот на одреден временски период му отстапува одреден износ на парични средства, под одредени услови и со утврдена каматна стапка.

Кредитен рејтинг на државата

Оцена на кредитоспособноста на одредена држава навремено да ги покрива обврските кон своите доверители. Во зависност од кредитниот рејтинг се одредува и каматната стапка на должничките инструменти (обврзници) коишто ги издава државата, како и цената на тие инструменти на пазарот на капитал. Кредитниот рејтинг е континуирано оценуван од агенциите како на пример „Стандард и Пурс“ и „Фич“ и други.

Лаферова крива

Сооднос меѓу даночната стапка и даночните приходи. Со истата се прикажува дека постои оптимална даночна стапка којашто ги максимизира даночните приходи.

Ликвидност

Избалансираност на движењата на приливите и одливите на буџетите.

Лаекен индикатор за сиромаштија

Лаекен индикаторот е сет заеднички Европски статистички индикатори на сиромаштија и општествена исклученост. Лаекен индикаторот ги вклучува индикатори за: праг на сиромаштија, стапка на сиромаштија, најфреквен статус на економска активност, Gini коефициент, индикатор за ризик од сиромаштија и општествена исклученост (AROPE) и др.

Макроекономска политика

Политики на Владата и Централната банка насочени кон постигнување макроекономска стабилност преку: високи и одржливи стапки на економски раст, ниска инфлација, ниска стапка на невработеност и сл. За постигнување на целите на макроекономската политика, потребна е координација на фискалната и монетарната политика.

Монетарна маса

Вкупните парични средства во една земја, коишто се расположливи во одреден временски период. Паричната маса ја сочинуваат масата готови пари (ковани и книжни) и масата депозити (побарувањата што се наоѓаат на сметки кај банките коишто можат да служат како средство за плаќање во прометот), а евентуално и други финансиски инструменти. Постојат различни дефиниции на паричната маса, согласно опфатените финансиски инструменти, класифицирани согласно степенот на нивната ликвидност (кај нас парична маса M1, M2, M3 и M4, поаѓајќи од најликвидните кон помалку ликвидните инструменти).

Монетарна политика

Централната банка ја утврдува и спроведува монетарната политика и во тој контекст врши емисија на книжни и ковани пари и со инструментите на монетарната политика влијае врз понудата на пари.

Монетарната политика може да биде експанзивна или рестриктивна.

Експанзивната монетарна политика се применува во услови кога во економијата владее рецесија. За да се стабилизира економијата и за да се потпомогне нејзиното заздравување, Централната банка ќе ги активира инструментите на монетарната политика коишто ќе ја зголемат понудата на пари.

Рестриктивната монетарна политика се применува ако економијата е соочена со експанзија којашто, доколку не се контролира, може да премине во висока инфлација. Основна цел на монетарната политика во ваква ситуација ќе биде да извлече дел од паричната маса од економијата за да се смири прегреаната економска активност.

Неданочни приходи

Неданочни приходи се јавни приходи остварени по основ на профитни и јавни претпријатија, административни такси, глоби и други неданочни приходи што ги остваруваат буџетските корисници на сопствените сметки.

Нефункционални кредити

Кредити со нередовна или нецелосна наплата на главница, камата, други некаматни побарувања, односно кредити коишто не се наплатени подолго од 90 дена сметано од рокот на достасување.

Обврзница

Долгорочна должничка хартија од вредност, со која издавачот се обврзува дека на сопственикот на обврзницата, еднократно или во рати, на определениот ден ќе му го исплати износот на номиналната вредност на обврзницата и каматата.

Општина

Во Република Северна Македонија единици на локалната самоуправа се општините, како заедница на жители на одредено подрачје утврдено со закон, која преку своите органи, администрацијата и организираниите јавни служби овозможува вршење на надлежностите утврдени со закон. Градот Скопје, како главен град, има малку поинаков систем на локална власт со мешавина на општини и град со надлежности од поширока градска природа.

Организациона класификација

Претставува структура на шифри за класифицирање на буџетските корисници и нивните структурно подредени единици во хиерархиската организациона структура на државата. (види: буџетска класификација)

Основен буџет

Годишен план на приходи, други приливи и одобрени средства со буџетот за финансирање на основните надлежности на буџетските корисници.

Персонален данок на доход

Данок што се плаќа годишно на збирот на нето-приходите од сите извори остварени во земјата и во странство, освен приходите изземени од оданочување согласно Законот за персоналниот данок на доход.

Плата

Паричен надоместок за извршена работа или услуга.

Бруто-плата (плата во вкупен износ) опфаќа: исплатени нето-плати за извештајниот месец, платен персонален данок и платени придонеси за пензиско и за инвалидско осигурување, за здравствено осигурување, за вработување и за професионално заболување.

Нето-плата е платата во вкупен износ (бруто-плата), намалена за вкупниот износ на придонесите и износот на персоналниот данок.

Платен промет

Платен промет се плаќања во денари што ги вршат учесниците во платниот промет преку носителите на платниот промет.

Учесник во платниот промет е домашно или странско правно или физичко лице кое врши регистрирана дејност, или друго физичко лице кое врши плаќања во денари преку носителите на платниот промет.

Приходи

Приходите се сите даноци и другите задолжителни плаќања утврдени со закон, приливите кои произлегуваат од сопственост на средства (камата, дивиденда, закупнина и слично), надоместоците за дадени добра или услуги, подароци, донации, субвенции и трансфери.

Прогресивна даночна стапка

Стапка која се менува со менувањето на големината на даночната основа, односно стапка која се зголемува со зголемувањето на даночната основа. (види: даночна стапка)

Програмска класификација

Претставува структура на шифри за класифицирање на програмите и потпрограмите утврдени со Буџетот. (види: буџетска класификација)

Пропорционална даночна стапка

Стапка која е постојано иста, непроменлива, независно од тоа дали даночната основа расте или се намалува. (види: даночна стапка)

Расходи

Расходи се сите плаќања (одливи) од буџетите за одобрени намени, освен отплатата на главнината на заемите.

Дел од вкупните буџетски расходи коишто се наменети за подмирување на тековните обврски на буџетските корисници се нарекуваат тековни трошоци. Тие ги вклучуваат: платите и надоместоците, стоките и услугите, трансферите, субвенциите и каматните плаќања.

Дел од буџетските расходи наменети за инвестиции во патишта, железници, болници, училишта, комунална инфраструктура и други капитални вложувања се нарекуваат капитални расходи.

Најголем дел од вкупните трошоци се прават за тековни расходи.

Ребаланс на буџетот

Промена во приходите и расходите во Буџетот во однос на планираното, обично се прави во текот на фискалната година.

Референтна каматна стапка

Каматна стапка во согласност со која се одредуваат другите каматни стапки. Каматна стапка на благајничките записи од НБРСМ е референтна каматна стапка.

Рефинансирање

Задолжување со цел да се обезбедат средства за отплата на постојниот долг.

Ревизија

Ревизија на усогласеност/регуларност е постапка на утврдување и оценување на усогласеноста на работењето на субјектот со законите, подзаконските акти и внатрешните акти.

Ревизија на успешноста е процена на економичноста, ефикасноста и ефективноста на работењето и користењето на средствата во дефинирана област на активности или програми.

Финансиска ревизија

Финансиска ревизија е проверка на точноста и комплетноста на сметководствената евиденција и финансиските извештаи.

Внатрешна ревизија

Внатрешна ревизија е независна активност на давање објективно уверување и совет, воспоставена со цел да придонесе кон зголемување на вредноста и подобрување на работењето на субјектот.

Социјални придонеси

Јавни давачки над кои контрола врши Министерството за финансии, а се на располагање на институциите за задолжително социјално осигурување.

Во задолжително социјално осигурување спаѓаат придонесите за:

- пензиско и инвалидско осигурување врз основа на тековна исплата
- задолжително капитално финансирано пензиско осигурување
- стаж на осигурување кој се смета со зголемено траење
- здравствено осигурување и
- осигурување во случај на невработеност.

Тие изнесуваат вкупно околу 31% од бруто платата на еден вработен.

Стоковни резерви

Производи кои се од исклучително значење за животот на населението.

Стоковните резерви ги сочинуваат: пченица, пченка, јачмен, готварска сол, сирово сончогледово масло, нафтени деривати, лекови и медицински помагала.

Странски директни инвестиции

Меѓународни инвестициски трансакции за стекнување траен економски интерес во претпријатие коешто е резидент, во економија различна од онаа на инвеститорот, како и за стекнување влијание во деловната стратегија на тоа претпријатие. Согласно меѓународните препораки и стандарди, критериум за дефинирање на директните инвестиции е учество во капиталот поголемо од 10%.

Greenfield инвестиција (инвестиција на ливада) претставува процес на вложување во нов бизнис, нов произведен процес, нов објект и слично. Овој вид на инвестиции „почнуваат од 0“, односно објектот се гради на празно градежно земјиште, се носи нова опрема, се развива технологија, се обучуваат вработени.

Brownfield инвестициите, што означуваат вложување во веќе постоечка компанија, на веќе изграден објект, со цел проширување на капацитетите или започнување сосема нов процес на работа.

Субвенции

Финансиска помош од државата или од компанија за намалување на трошокот за производство на добра со цел одржување на ниска пазарна цена.

Трезор

Организациона единица при Министерството за финансии која управува со Трезорската сметка и со други сметки на државата.

Трезорска сметка

Сметка или систем на сметки управувани од страна на Трезорот, преку која се врши евиденција на наплата на сите приливи и се извршуваат сите одливи на Буџетот на Република Северна Македонија, на буџетите на општините и други институции согласно со закон.

Увоз на стоки и на услуги

Набавка, размена или подароци на стоки и на услуги на резиденти од не-резиденти.

Фискална година

Периодот на кој се однесува Буџетот на Република Северна Македонија и буџетите на општините и изнесува 12 месеци. Започнува на 1 јануари, а завршува на 31 декември.

Фискална консолидација

Фискална консолидација е сет конкретни мерки и политики на државата наменети за намалување на дефицитот и јавниот долг.

Фискална одржливост

Можност за спроведување на фискалните политики во одреден временски период, без потреба да се прават позначајни промени на даночната политика или јавните расходи.

Фискален систем

Системот на јавните расходи што се применуваат во таа земја.

Фискална и буџетска транспарентност

Дел од основните цели и начела за добро владеење со јавните финансии и подразбира отвореност кон јавноста во сите фази од буџетскиот процес на донесување на одлуки и управувањето со јавните пари.

Фискална стратегија

Среднорочен документ, изготвен од страна на Министерството за финансии, којшто се однесува за период од три години, во којшто се предлагаат насоките и целите на фискалната политика и се утврдуваат износите за главните категории на проценетите приходи и одобрените средства за тој период.

Стратегијата ја донесува Владата на Република Северна Македонија, најдоцна до 31 мај во тековната фискална година.

Фондови

Фонд за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија, Фонд за здравствено осигурување на Македонија и Агенција за вработување на Република Северна Македонија; (види: буџет на фонд)

Функционална класификација

Претставува класификација на функциите на централната власт и општините согласно со прифатената меѓународна класификација пропишана од страна на Обединетите Нации. (види: буџетска класификација)

Хиперинфлација

Кога една земја се соочува со многу висока, забрзувачка и незапирлива стапка на инфлација или „инфлација вон контрола“, каде што притоа има драстичен пад на вредноста на домашната валута.

Извори:

- ➔ Закон за акцизи
- ➔ Закон за буџети
- ➔ Закон за хартии од вредност
- ➔ Закон за јавен долг
- ➔ Закон за Управата за јавни приходи
- ➔ Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување
- ➔ Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа.
- ➔ Закон за извршување на Буџетот на Република Северна Македонија
- ➔ Закон за сметководство на буџетите и буџетските корисници
- ➔ Закон за административни такси,
- ➔ Закон за комунални такси
- ➔ Царински закон
- ➔ Закон за персонален данок на доход
- ➔ Закон за даноци на имот
- ➔ Закон за данок на додадена вредност
- ➔ Закон за здравствено осигурување
- ➔ Закон за јавни претпријатија
- ➔ Закон за игри на среќа и за забавни игри
- ➔ Закон за јавни набавки
- ➔ Закон за платен промет
- ➔ Закон за јавна внатрешна финансиска контрола
- ➔ Закон за државна ревизија
- ➔ Закон за стоковни резерви

**Western Balkans
Democracy Initiative**

 **Funded by
UK Government**